

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (5) - 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Mansurov Ulug'bek Umarovich</i> FARG'ONA VODIYSI SHAHARLARIDA TIBBIYOT TIZIMIDAGI O'ZGARISHLAR (1917-1990-YILLAR)	12-20
<i>Yuldashev Ulugbek Kadirjanovich</i> O'ZBEKISTONDA PROFESSIONAL TA'LIM BOSQICHIDA DUAL TA'LIM SHAKLINING JORIY QILINISHI TARIXI	21-27
<i>Bobobekova Nargiza Ismatullayeva</i> JIZZAX VILOYATI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMI FAOLIYATI TARIXI (XIX ASR IKKINCHI YARMI - XX ASR BOSHLARI)	28-33
<i>Esanova Nilufar</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONNING YENGIL SANOAT SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY MAMLAKATLAR BILAN HAMKORLIGI	34-37
<i>Tursunov Bekzot Yandashevich</i> QO'QON XONLIGI QO'SHININING QUROL-ASLAHALARIGA OID	38-45
<i>Давлетмуратов Куралбай Хожамуратович</i> АНТИЧНЫЕ И СРЕДНЕВЕКОВЫЕ ЗООМОРФНЫЕ МЕТАЛЛИЧЕСКИЕ ИЗДЕЛИЯ ХОРЕЗМА	46-52
<i>Raximov Bektosh, Tashmuradov Umidbek</i> AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA TASHQI DIPLOMATIK ALOQALARNING DAVLAT SIYOSIY TARAQQIYOTIDAGI AHAMIYATI	53-57
<i>Otaxanov Alisher Mamadaliyevich</i> TEMURIY MALIKALARNING ILM-FAN VA IJTIMOYIY TARAQQIYOTGA QO'SHGAN HISSALAR	58-64
<i>Xakimov Ravshan Raimovich</i> MIRZACHO'LNING ETNOEKOLOGIK MUAMMOLARI	65-74
<i>Ergashev Jahongir Yunus o'g'li</i> TURK XOQONLIGINING BOSHQARUVIDA IMPERIYACHILIK XUSUSIYATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	75-82

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Gabriel Ayodeji Ogunmola</i> ЦИФРОВОЙ ДИВИДЕНД: ИЗУЧЕНИЕ ПОТЕНЦИАЛА ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	83-96
<i>Abdullayev Altinbek Yangibayevich</i> KORXONANING KOMPLEKS ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI VA QO'SHIMCHA MAHSULOT ISHLAB CHIQRISH HISOBINI YURITISHNING USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	97-113
<i>Komolov Odiljon Sayfidinovich</i> KREDIT TASHKILOTLARINI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING TAHLILI	114-123

<i>Shaislamova Nargiza Kabilovna</i> MAMLAKAT IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING ROLI	124-134
<i>Qo'chqarov Baxtiyor Xoshimjanovich</i> KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING AYLANMA MABLAG'LARINI SHAKLLANTIRISH VA UN DAN SAMARALI FOYDALANISH USULLARI	135-147
<i>Abdimurodov Baxrom, Abdimurodov Bahodir</i> AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA XODIMLARGA HAQ TO'LANADIGAN HAR YILGI MEHNAT TA'TILINI RASMIYLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH	148-152
<i>Matkarimov Inomjon, Yuldashbayev Azizulloh</i> BARQAROR RIVOJLANISH VA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH	153-158
<i>Исламтудинова Дина Файзрахмановна</i> ТРАНСФОРМАЦИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ КОНЕВОДСТВА В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАНИ	159-166
<i>Ravshanov Zaxiriddin Ibragimovich</i> OVQATLANISH XIZMATLARI SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISH BORASIDA TAVSIYALAR	167-176
<i>Джуманиязов Уббинияз Исмайл улы</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ КИТАЯ	177-183
<i>To'lakov Ulug'bek Toshmamatovich</i> YERLARNI VAHOLASH VA SOLIQQA TORTISHNING METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	184-193
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich,</i> IJTIMOIY-KASBIY FAOLIYAT JARAYONIDA SUN'IY INTELLEKTNING INSON SALOHİYATIGA TA'SIRI	194-200
<i>Tashanov Abduxoliq</i> QADIMGI SHARQ MANBALARIDA INSON BUZG'UNCHILIGI HAQIDAGI QARASHLAR ...	201-206
<i>Muhamedov Asror Asadovich</i> UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI YARATISHDA YUSUF XOS HOJIB FALSAFIY MEROSIDAN FOYDALANISH	207-213
<i>Жумаева Шахло Суюновна</i> ВОПРОС ПРАВСТВЕННОГО СОВЕРШЕНСТВА В УЧЕНИИ АХМАДА ЯССАВИ	214-219
<i>Eshonqulov Laziz Norqobul o'g'li</i> HAJVIYLIKNING PSIXOLOGIK IJTIMOIIY-MADANIY VA ESTETIK XUSUSIYATI	220-224
<i>G'ulomov Zuxriddin Baxromjon o'g'li</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA YOLG'ON AXABOROTLARNING MAZMUN-MOHİYATI VA KONSEPTUAL ASOSLARI	225-231
<i>Xaitov Lazizbek Azamatovich</i> HAKIM TERMIZIYNING FALSAFIY TA'LIMOTI	232-236

<i>Ortiqov Shahriddin</i> SHAXS ESTETIK ONGI VA MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA TEATR SAN'ATINING O'RNI	237-241
<i>Toshiboieva Munavar</i> IJTIMOIY-MA'NAVIY MUHIT BARQARORLIGIDA XOTIN-QIZLARNING ISHTIROKI	242-248
<i>Murotov Elyor Narzillo o'g'li</i> YANGI O'ZBEKISTONNING TARAQQIYOT STRATEGIYALARINING UZVIYLIGI VA FALSAFIY TAHLILI	249-255
<i>Soipova Mavjuda Karimjanovna</i> FAZL IBN AHMAD TA'LIMOTIDA NUR VA HARAKAT MASALASI	256-260
<i>Ashurova Xurshida Sag'dullaevna</i> HOJI MUIN ZAMONDOSHI SHOKIR MUXTORINING HAYOTI VA FAOLIYATI HAQIDAGI QARASHLARI	261-264
<i>Karimov Anvarjon Lutfilloyevich</i> IBN SINO FALSAFIY MEROSIDA AXLOQI MASALASI	265-269
<i>Shakambarov Abdurashid Abdujabbarovich</i> MA'NAVIY MARGINALLASHUVDAN HIMOYALANISHDA XORIJ TAJRIBASI	270-275
<i>Samadov Jonmurod</i> JALOLIDDIN RUMIY GNOSEOLOGIYASINING ZAMONAVIY TAHLILI	276-280
<i>Barnoev Sanjar Qurbonovich</i> YUSUF HAMADONIYNING INSON VA KOINOT UYG'UNLIGIGA OID TA'LIMOTIDA ME'YOR MASALALARI	281-286
<i>Ярлакабов Джамшид Мамасултонович</i> СВОБОДА И НЕОБХОДИМОСТЬ КАК ВЕКТОРЫ РАЗВИТИЯ ГЛОБАЛЬНОГО ОБЩЕСТВА: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ	287-291
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Isanova Feruza Tulqinovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING SINXRON TAHLILI	292-297
<i>Xayrullayeva Shahzoda Farhod qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA SALBIY VA IJOBIIY HIS TUYG'ULARNI LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI	298-303
<i>Tadjiyeva Mastura, Umarxonova Dilafruz</i> INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARIDA "BOYLIK" VA "FAQIRLIK" KONSEPTLARINING AKSIOLINGVISTIK TAHLILI	304-308
<i>Sharipova Nilufar Shaxrillo qizi</i> ZAMONAVIY DUNYO ADABIYOTIDA XALQ KULGISI ASOSIDA KELIB CHIQQAN YANGI BADIY SHAKLLAR	309-312
<i>Ochilova Gulnoza Farxod qizi</i> NUTQ BIRLIKLARI MASALASINING UMUMIY TILSHUNOSLIKDAGI TALQINI	313-316
<i>Alqarov Nazarbek Alisher o'g'li</i> IT MOTIVINING DUNYO VA O'ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGIDA O'RGANILISHI	317-322

<i>Abdusalomov Firuz Abduxoliqovich</i> HARBIY DISKURSDA BUYRUQNING VOQELANISHI	323-329
<i>Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna</i> STYLISTIC AND LINGUACULTUROLOGICAL FEATURES OF IMPLICATURES IN ENGLISH AND UZBEK ANECDOTES	330-333
<i>Safarova Farida, Toshkulova Madinabonu</i> THE STUDY OF TEXT LINGUISTIC	334-337
<i>Amonova Dilshoda Azamat qizi</i> ADABIYOTDA BADIY OBRAZ TUSHUNCHASI VA UNING XUSUSIYATLARI (DEN BRAUNNING "DA VINCHI SIRI" ROMANI MISOLIDA)	338-343
<i>Sultonova Gulchehra Xusanovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILI NAMUNASI SIFATIDA AFORIZMLARNING MADANIY VA FALSAFIY JIHATLARI	344-348
<i>Makhmudova Mutabar Dustmukhammad kizi,</i> CAUSES OF STREOTYPE OCCURRENCE	349-353
<i>Sadullaeva Matlyuba Akhrorovna,</i> NUMERIC MYSTERIES: THE ROLE OF NUMBERS AND SYMBOLISM IN "THE DA VINCI CODE"	354-359
<i>Khusenova Shosura Toshtemirovna,</i> DOCTORS' ATTITUDES TOWARD LEARNING ENGLISH: A NEEDS ANALYSIS REPORT	360-363
<i>Mamajanova G'uncha, Shakirova Saida</i> EKVIVALENTLIK VA TAFOVUT MEZONLARI ASOSIDA O'ZBEK VA INGLIZ METAFORALARINING QIYOSIY TAHLILI	364-368
<i>Saydullayeva Dilrabo Ilxom qizi</i> SODIQIY AFSHORNING "MAJMA UL-HAVAS" TAZKIRASI VA UNING O'ZBEK TAZKIRASHUNOSLIGIDAGI AHAMIYATI	369-372
12.00.00 - YURIDIK FANLAR	
<i>Hурпеисов Еркеш, Ибраева Алуа, Сманова Акмарал</i> КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТРИАДЫ В ИСТОРИЧЕСКОМ ВЫБОРЕ КАЗАХСТАНА	373-379
<i>Камалов Мансурхон Мухтарович</i> К ВОПРОСУ О КОНФЛИКТЕ ИНТЕРЕСОВ В КОРПОРАТИВНЫХ ОТНОШЕНИЯХ	380-385
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> QONUN BUZILISHI, UNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA BUNGA IMKONIYAT YARATIB BERAYOTGAN SHART-SHAROITLARNI BARTARAF ETISH TO'G'RISIDAGI PROKUROR TAQDIMNOMASINING MAZMUNI VA UNGA QO'YILGAN TALABLAR	386-394
<i>Xolov Utkir Shomurodovich,</i> QONUNIY KUCHGA KIRGAN SUD HUJJATLARINI YANGI OCHILGAN HOLATLAR BO'YICHA QAYTA KO'RISHNING AYRIM MASALALARI	395-399
<i>Kuldoshev Ulug'bek Otabek o'g'li</i> KASB YUZASIDAN O'Z VAZIFALARINI LOZIM DARAJADA BAJARMASLIK VA XAVF OSTIDA QOLDIRISH JINOYATLARINING SUBYEKTI VA ULARNING FARQLI JIHATLARI	400-407

<i>Ибрагимова Сабина Эркиновна</i> К ВОПРОСУ О ДАЛЬНЕЙШЕЙ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ПРАВОСУДИЯ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ, В УГОЛОВНО- ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	408-413
<i>Avezov Dilshod Sadulayevich</i> MAHALLIY KENGASH DEPUTATINI CHAQIRIB OLISH MASALALARI VA UNING XUSUSIYATLARI	414-418
<i>Haydarov Jaloliddin Hamza o'g'li</i> VALYUTA QIMMATLIKLARINI QONUNGA XILOF RAVISHDA OLISH YOKI O'TKAZISH JINOYATINING PREDMETI TAHLILI	419-423
<i>Zairov Asadbek Sayfullo o'g'li</i> INKLYUZIV TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA QONUNCHILIK BAZASINING ROLI	424-432
<i>Karimov Bekmurodjon Anvarjonovich</i> BMT INSON HUQUQLARI BO'YICHA SHARTNOMAVIY ORGANLARI TIZIMINI KUCHAYTIRISH	433-442
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna</i> ZAMONAVIY OLIY TA'LIMDA KREATIVLIKNI TASHXISLASH METODIKALARINI QO'LLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	443-449
<i>Raxmatov Otabek Urinbosarovich</i> "JISMONIY TARBIYA VA SPORT PEDAGOGIKASI" FANINING BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA VA SPORT FAOLIYATI MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDAGI AHAMIYATI	450-455
<i>Xamroyev Samijon Salimovich</i> SPORT TO'GARAGI MAHG'ULOTLARIGA TALABALAR QIZIQISHLARINI SHAKLLANTIRISHDA UZLUKSIZLIKNI TA'MINLASH VOSITALARI	456-461
<i>Berdiyeva Nilufar Ibodullayevna</i> TALABALARDA INSHONING MAZMUNIIY- MANTIQUIY BAYON QILINISHIGA DOIR BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARNI SHAKLLANTIRISH	462-467
<i>Ortiqov Bekruh Baxodir o'g'li</i> ZAMONAVIY VOLEYBOLCHILARNING JISMONIY TAYYORGARLIGI VA BIOMEKANIK XUSUSIYATLARI HAMDA SAMARADORLIKKA TA'SIRI	468-472
<i>Jumayeva Xulkarxon Muxammadjonovna</i> TALABALARNI INVARIANTIV VA VARIATIV TAHDIDLARDAN HIMOYALASHNING PEDAGOGIK STRATEGIYASI	473-480
<i>Avliyaqulov Tolib Xolmurodovich,</i> TALABALAR KASBIY-AXLOQIY TAYYORGARLIGIGA QADRIYATLARGA ASOSLANGAN YONDASHUV	481-486
<i>O'tashev Xasan Nematullayevich</i> OLIIY TA'LIM MUASSASASIDA SPORT ISHLARINING USTUVOR VAZIFASI SIFATIDA SPORT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM JIHLTLARI	487-492
<i>Axmadjanov Doniyor Baxtiyor o'g'li</i> BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHISINING AXLOQIY YETAKCHILIGI VA KASBIY FAZILATLARI	493-500

<i>Mengliyev Bobur Normamatovich</i> O'QITUVCHILARNI PEDAGOGIK KOMPETENTLIGINI TAHLIL QILISH USULLARI	501-507
<i>Gafforov Alisher Xolmurodovich</i> PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARI RAQAMLI TA'LIM RESURLARINI LOYIHALASH, TIZIMLASHTIRISH VA UNING MAZMUNI	508-518
<i>Qurbonova Bonu Quvondiq qizi</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI KITOBGA QIZIQTIRISH: SAMARALI USULLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	519-524
<i>Zubaydullayev O'ktam Raim o'g'li</i> O'QUVCHI SHAXSINI SHAKLLANTIRISHDA SAN'ATNING O'RNI	525-529
<i>Raximov Nurillo Narzullaevish</i> BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHISINI KASBIY-PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASH: MUAMMO VA YECHIMLAR	530-538
<i>Ergashova Munisa Hoshim qizi</i> MUSTAQIL TA'LIMNI O'YINLAR ORQALI TASHKIL ETISH	539-543
<i>Nuriddinova Madina, Nuriddinov Muhriddin</i> USING WIKI-TECHNOLOGY TO IMPROVE STUDENTS' WRITING COMPETENCE	544-552
<i>Kalekeeva Sarbinaz Turkmenbaevna,</i> O'QUVCHILARNING MANTIQUIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHGA QARATILGAN ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	553-560
<i>Nasriddinova Hulkar Komiljonovna,</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING BOSHLANG'ICH SINFLAR MATEMATIKA TA'LIMIDA QO'LLANILISHI IMKONIYATLARI	561-565
<i>Evatov Saminjon Sobirovich</i> JAMOAVIY FAOLIYATNI TASHKEL ETISH ASOSIDA O'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH	566-572
<i>Samatova Shohsanam Xolmuhammad qizi</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KOGNITIV YONDASHUV ASOSIDA TIZIMLI FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI	573-577
<i>Idrisov Mironshoh Ilyos o'g'li</i> TALABALARNI JISMONIY TARBIYA, SPORT VA TURIZM VOSITALARI BILAN SOG'LOMLASHTIRISH TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	578-582
<i>Nasriddinova Nilufar Shuxrat qizi</i> 1-SINF ONA TILI DARSLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING INTENSIVLIGINI TA'MINLASH METODIKASI	583-587
<i>Yavkochdiyeva Dilafruz</i> TALABALARNI PEDAGOGIK KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA "STAATE" INNOVATSION TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	588-593

Received: 16 February 2025

Accepted: 5 March 2025

Published: 20 March 2025

Article / Original Paper

METHODS FOR FORMING AND EFFECTIVE UTILIZATION OF WORKING CAPITAL IN SMALL BUSINESS ENTITIES

Kuchkarov Bahtiyor Hoshimjanovich,

independent researcher

E-mail: bahtiyorkuchkarov85@gmail.com

Abstract. This article analyzes the methods of forming and effectively utilizing the working capital of small business entities in Uzbekistan. It discusses the significance of small business in the country's economy, its contribution to job creation, local product manufacturing, and economic development. The article addresses the challenges faced by small business entities in maintaining their activities, the sufficiency of financial resources, and the management of accounts receivable and cash resources. Tables are included that provide data on the demographics of small business entities in Uzbekistan and the sources of working capital formation. Additionally, the importance of modern financial technologies and crowdfunding in the formation of working capital is highlighted. Recommendations are provided for monitoring accounts receivable, increasing cash resources, and enhancing operational efficiency to achieve positive results.

Keywords: small business, working capital, financial resources, accounts receivable, cash, crowdfunding, economic development, effective management.

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING AYLANMA MABLAG'LARINI SHAKLLANTIRISH VA UNDA SAMARALI FOYDALANISH USULLARI

Qo'chqarov Baxtiyor Xoshimjanovich

mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistondagi kichik biznes subyektlarining aylanma mablag'larini shakllantirish va ulardan samarali foydalanish usullari tahlil qilingan. Maqolada kichik biznesning mamlakat iqtisodiyotidagi ahamiyati, ish o'rinlari yaratish, mahalliy mahsulotlarni ishlab chiqarish va iqtisodiy rivojlanishga qo'shgan hissasi ko'rsatilgan. Kichik biznes subyektlarining faoliyatini samarali davom ettirishdagi muammolar, moliyaviy manbalarning yetariligi, debitorlik qarzlari va naqd pul resurslarini boshqarish masalalari muhokama qilingan. Maqolaga kiritilgan jadvallarda O'zbekistondagi kichik biznes subyektlarining demografiyasi va aylanma mablag'larni shakllantirish manbalari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Shuningdek, maqolada zamonaviy moliyaviy texnologiyalar va kraudfandingning aylanma mablag'larni shakllantirishdagi ahamiyati ko'rsatiladi. Ijobiy natijalarga erishish uchun debitorlik qarzlarni nazorat qilish, pul mablag'larini oshirish va faoliyat samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, aylanma mablag'lar, moliyaviy manbalar, debitorlik qarzlari, naqd pul, kraudfanding, iqtisodiy rivojlanish, samarali boshqaruv.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I3Y2025N14>

Kirish. Kichik biznes O'zbekiston iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi hisoblanib, uning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri juda katta. Hozirda kichik biznesning O'zbekiston YaIM dagi ulushi 55-60 foizni tashkil etishini o'zi mazkur sohaning qanchalik ahamiyatli ekanligini ko'rsatmoqda. Uning asosiy ahamiyati ish o'rinlari yaratish, iqtisodiy rivojlanish, mahalliy mahsulotlar va xizmatlarni taqdim etish, innovatsiyalar va raqobatbardoshlikni oshirish,

hamda mahalliy jamiyatni qo'llab-quvvatlashdan iborat. Ular mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, iqtisodiy faollikni oshiradi va mamlakatning umumiy iqtisodiy o'sishini rag'batlantiradi. Mahalliy mahsulotlarni ishlab chiqarish va xizmatlarni ko'rsatishda faol ishtirok etishlari importga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi. Shuningdek, kichik biznes-innovatsiyalarni amalda qo'llashda va yangi mahsulotlar ishlab chiqarishda faol bo'ladi, ishchi o'rinlarini oshiradi va bozorni faollashtiradi. Mahalliy jamiyatda ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yordam berib, mahalliy iqtisodiy tuzilmalarni mustahkamlaydi. Shu sababli, kichik biznes O'zbekiston iqtisodiyotining asosiy poydevorlaridan biri hisoblanadi va uning rivojlanishi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda mamlakatimizda 523 mingdan ortiq kichik biznes subyektlari faoliyat yuritib kelishmoqda. (1-jadval). Har yili 86 mingdan ortiq yangi tadbirkorlik subyektlari faoliyatini boshlab, tadbirkorlik subyektlari soni ortib borayotgani bilan bir qatorda faoliyati to'xtatilgan yoki faoliyati tugatilgan tadbirkorlik subyektlari soni ham birdek ortib bormoqda. Buning bir nechta sabablari bo'lishi mumkin, misol uchun moliyaviy muammolar, raqobat, iqtisodiy sharoitlar, mahsulot va xizmatlarga bo'lgan talab, boshqaruvdagi muammolar, texnologik o'zgarishlar kabilar bo'lishi mumkin.

1-jadval

O'zbekistondagi kichik biznes subyektlarining hududiy demografiyasi [19]

№	Hudud nomi	Yangi tashkil etilganlar soni	Faoliyat ko'rsatayotganlar soni	Faoliyat ko'rsatmayotganlar soni	Tugatilganlar soni	Jami faoliyat yuritayotganlarining hududlardagi ulushi (foizda)
O'zbekiston Respublikasi		86 030	523 556	32 415	30 229	100.00%
Shundan hududlarda:						
1	Qoraqalpog'iston Respublikasi	6 247	22 863	1 143	1 851	4.40%
2	Andijon viloyati	4 185	39 038	3 128	1 621	7.50%
3	Buxoro viloyati	5 633	30 082	2 073	2 341	5.70%
4	Jizzax viloyati	4 424	22 474	1 777	1 856	4.30%
5	Qashqadaryo viloyati	5 922	36 421	2 564	3 108	7.00%
6	Navoiy viloyati	3 796	22 844	1 153	1 848	4.40%
7	Namangan viloyati	4 636	32 305	1 293	2 405	6.20%
8	Samarqand viloyati	7 570	47 943	3 082	3 751	9.20%
9	Surxondaryo viloyati	3 804	27 368	1 557	1 710	5.20%
10	Sirdaryo viloyati	2 203	15 036	1 172	639	2.90%
11	Toshkent viloyati	6 940	49 145	4 816	1 538	9.40%
12	Farg'ona viloyati	8 036	46 350	2 682	2 260	8.90%
13	Xorazm viloyati	6 347	25 616	1 891	2 225	4.90%
14	Toshkent shahri	16 287	106 071	4 084	3 076	20.30%

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rish mumkinki, jami kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining deyarli 11.9 foizi faoliyatini yakunlamocda yoki turli muammolar sabab faoliyati to'xtatilgan. Yuqorida ta'kidlanganidek, tadbirkorlik subyektlarining faoliyatni samarali davom ettirishda mavjud muammolarni turli iqtisodchi olimlar tomonidan atroflicha o'rganilib, ularni bartaraf etish masalalariga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Biz bugungi ushbu maqolamizda kichik biznes subyektlarining aylanma mablag'larini shakllantirish va uni samarali boshqarish bilan bog'liq masalalar va mavjud muammolarni o'rganishni maqsad qilib olganmiz.

Aylanma mablag'lar kichik biznes subyektlari faoliyatidagi kundalik operatsiyalarni amalga oshirish uchun kerak bo'lgan mablag'larni anglatadi. Ular kundalik faoliyatni ta'minlash, xom ashyolarni sotib olish, xizmatlarni ko'rsatish va ishchilarga maosh to'lash uchun zarur. Aylanma mablag'lar korxonada faoliyatidagi samaradorlikni oshirishga yordam beradi, to'g'ri boshqarilgan taqdirda daromadni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ularning yetarli miqdori moliyaviy barqarorlikni ta'minlab, xatarlarni kamaytiradi va faoliyatni tashkil etish uchun qulay muhit yaratadi. Korxonadagi aylanma mablag'lar naqd pul aylanishini ta'minlab, yangi investitsiyalar kiritish imkoniyatini yaratadi, hamda iqtisodiy o'sish va rivojlanishni rag'batlantiradi. Bir so'z bilan aytganda aylanma mablag'lar korxonaning faoliyatini harakatga keltiruvchi zarur vosita, iqtisodiy o'sish uchun asosiy omil hisoblanadi. [14]

Adabiyotlar tahlili. Kichik biznes subyektlarining aylanma mablag'larni mazmun va mohiyati, uni shakllantirish va boshqarish yuzasidan bir qancha iqtisodchi olimlar tomonidan atroflicha o'rganib chiqilgan. Tadbirkorlik faoliyatining aylanma mablag'lari, subyektning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati va ularga taalluqli kapitallarning manbasini shakllantirish masalalari A.Smit, A.Tyurgo, P.Samuelson, R.Xizrich, I.Shumpeter asarlarida atroflicha o'rganilgan. MDH mamlakatlari olimlari A.I.Arxirov, Ye.F.Borisov, A.V.Busigin, Yu.M.Osipova, M.A.Sajina va boshqalar tomonidan tadbirkorlik faoliyatidagi aylanma mablag'lar, ularning manbalarini shakllantirish, rivojlantirishning nazariy va amaliy muammolari tadqiq qilingan.[1] Shuningdek, o'zbek olimlaridan S.S.G'ulomov, Sh.Sh.Shodmonov, T.T.Jo'raev, A.V.Vahobov, H.P.Abulqosimov, A.Qodirov, Q.Muftaydinov, N.K.Murodova, G'P.Sharipov, M.Yu.Abdukarimova va boshqalar tadbirkorlik va ularning aylanma mablag'larini nazariy jihatlari va O'zbekistonga xos xususiyatlari bo'yicha o'zlarining ilmiy izlanishlari bilan tadbirkorlikni rivojlantirishga o'z hissalarini qo'shib kelmoqdalar.[2]

Bundan tashqari aylanma mablag'larga iqtisodiy adabiyotlarda turlicha ta'riflar berilgan. Aylanma mablag'larning mohiyatini aniqlash uchun ko'plab xorijlik olimlarning tadqiqot yondashuvlariga e'tibor qaratadigan bo'lsak, iqtisodchi olimlar Lavrushin O.I., Lisitsian N.S., Bunich P.G., Ostapenko V.V.- Aylanma mablag'lar aylanma ishlab chiqarish fondlari va aylanma fondini shakllantirish uchun sarflanadigan xarajatdir, ya'ni korxonada resurslarining aylanish jarayoniga xizmat qiluvchi va faqat ishlab chiqarish funksiyasini bajaradigan kategoriya deb tariflanadi.[2] Parfanyak P.A., Radionova A.R., Rotshteyn L.A., Usatov I.A., Gruzinov V.P.lar aylanma mablag'lar aylanma ishlab chiqarish fondlari va aylanma fondlarga yo'naltirilgan pul mablag'lari sifatida qaraladi. [1] Blank I.A., Yefimova O.V., Kovalev V.V., Raitskiy K.A., Stoyanova Ye.S., Sheremet A.D., Ionova A.F.V.- Aylanma mablag'lar har bir davrda korxonada tomonidan joriy operatsiyalarga investitsiya qilingan mablag'lardir.[5]

Shuningdek mahalliy iqtisodchi olimlardan Sh.A.Tojibaeva, K.A. Maxkambaev, F.T.Yuldashev, D.B.Tadjibekova, M.P.Eshov, tomonidan moliyaviy boshqaruv va aylanma mablag'larining samaradorligini oshirish, unga ta'sir etuvchi omillar hamda moliyaviy resurslardan samarali foydalanishning nazariy-uslubiy jihatlari hamda takomillashtirishni tadqiq etilgan.[3]

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada kichik biznes subyektlarining aylanma mablag'larini shakllantirish va samarali foydalanish masalalariga e'tibor qaratilib, tadqiqotning maqsadi aylanma mablag'larning samaradorligini oshirish va ulardan moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun amaliy tavsiyalar berishdan iborat.

Tadqiqotda mavjud ilmiy va amaliy manbalardan foydalanish orqali aylanma mablag'lar va kichik biznesning rivojlanishi bo'yicha olingan ma'lumotlar tahlil qilindi. Moliyaviy manbalar, debitorlik qarzlari, naqd pul va kraudfanding kabi mavzular bo'yicha mavjud tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar o'rganildi. Kichik biznes sohasida faoliyat yurituvchi tadbirkorlarning muammolari, bu jarayonda ularning aylanma mablag'larni shakllantirish, boshqarish va samarali foydalanish bo'yicha tajribalari o'rganildi.

O'zbekistondagi kichik biznes subyektlarining aylanma mablag'lari bilan bog'liq statistik ma'lumotlar yig'ildi va mavjud jadvaldagi ma'lumotlar asosida demografik tahlil o'tkazildi. Ushbu tadqiqotda "Uychi suv qurilish" MChJ misolida aylanma mablag'larni shakllantirish va ulardan samarali foydalanish jarayonlari tahlil qilindi. Korxonalar aktivlari va majburiyatlari bilan bog'liq ma'lumotlar asosida aylanma mablag'larning holati va samaradorligi baholandi. Tadqiqot jarayonida korxonalarining moliyaviy ko'rsatkichlari, aylanma mablag'lar, debitorlik qarzlari va naqd pul resurslari monitoring qilindi. Bu jarayonda moliyaviy tahlil usullari, masalan, aylanish koeffitsiyenti, likvidlik koeffitsiyenti va boshqa iqtisodiy ko'rsatkichlar hisoblandi. Tadqiqotning natijalari ko'p tomonlama tahlil, taqqoslama tahlil va statistik modellashtirish usullari orqali aniqlandi. Kichik biznesning aylanma mablag'lari bilan bog'liq statistik modellar asosida tadqiqot natijalarini aniqlashda yordam berdi.

Asosiy natijalar muhokamasi. Aylanma mablag'larni shakllantirish korxonaning faoliyatini samarali amalga oshirish uchun asosiy ahamiyatga ega bo'lib, bu jarayon moliyalashtirish manbalari va boshqarish strategiyalarini o'z ichiga oladi va korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Korxonalarining aylanma mablag'larni shakllantirishdagi maqsadi moliyaviy resurslarni samarali boshqarishdir. Mablag'larni jalb qilish orqali, korxonalar tashqi manbalardan, masalan, bank kreditlari, obligatsiyalar yoki aksiyalar chiqarish orqali mablag'lar olishlari mumkin.[8]

Bank kreditlari korxonaga qisqa muddatli qarzlarni olish imkonini beradi, bu esa faoliyatlarni tez orada moliyalashtirish uchun zarur. Korxonalar o'z obligatsiyalarini chiqarib, investorlardan mablag'lar jalb qilishi va shu orqali o'z faoliyatini kengaytirish yoki yangi loyihalarni amalga oshirish uchun mablag'lar olish imkonini yaratadi.

Boshqarish strategiyalari, moliyaviy holatni yaxshilash uchun muhimdir. Korxonalar budjetlash, ya'ni moliyaviy rejalarni tuzish va mablag'larni to'g'ri taqsimlashdagi usullardan foydalanishi kerak. Budjetlash resurslarni samarali taqsimlash va maksimal foyda olish uchun asosiy instrument bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, moliyaviy monitoring jarayoni korxonaning moliyaviy ko'rsatkichlarini kuzatish, aylanma mablag'lar holatini, daromadlarni va xarajatlarni analiz qilishni o'z ichiga oladi, bu esa moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun muhimdir.[11]

Kichik biznes subyektlari uchun aylanma mablag'larni shakllantirishda eng ko'p qo'llaniladigan usul bu o'z mablag'laridan foydalanishdir. O'z mablag'larini samarali boshqarish korxonalariga aylanma mablag'larni shakllantirish imkonini beradi. Bu jarayon, korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va rivojlanishini ta'minlash uchun muhimdir. O'z mablag'lari qiymat jihatidan arzon resurs hisoblansa-da u doimo yetarli bo'lmasligi mumkin. Qarz mablag'lari doim jalb etish mumkin bo'lsada, lekin u korxonaga xarajatlarini ortishiga olib keladigan resurs hisoblanadi. Demak kichik biznes subyektlaridan aktivlarini samarali boshqarish, xom ashyo va mahsulotlarning samaradorligi, naqd pulning miqdori va aylanishini optimallashtirishni talab etiladi. Xom ashyoni va tayyor mahsulotlarni boshqarish, korxonaga uchun muhim ahamiyatga ega, chunki bu jarayon mahsulotning bozordagi talabini hisobga olish, zaxiralarni to'g'ri taqsimlash va ishlab chiqarish jarayonini muvofiqlashtirishni talab etadi. Naqd pulning aylanishi, o'z navbatida, korxonaning moliyaviy holatini aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Naqd pul kirimlari va chiqimlarini nazorat qilish orqali korxonaga kerakli vaqtda mablag'larni yig'ish imkonini oladi. Bu jarayon, moliyaviy monitoring va prognozlashtirishni talab etadi. Naqd pul kirimlari, asosan, mahsulotlarning sotilishi, xizmatlarning ko'rsatilishi, investitsiyalardan keladigan daromadlardan tashkil topadi. Chiqimlar esa, xom ashyolar, ish haqi, xizmatlar va boshqa xarajatlardan iborat.[12]

Korxonalar aylanma mablag'larni shakllantirish uchun bank kreditlari va investorlarni jalb qilish kabi moliyalashtirish manbalariga murojaat qilishlari mumkin. Aylanma mablag'larni samarali boshqarish moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Banklarga murojaat qilish, korxonalar uchun xom ashyolarni sotib olish, ishlab chiqarishni kengaytirish va moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirishda samarali vosita hisoblanadi.

Banklardan olingan kreditlar korxonalariga iqtisodiy faoliyatini tezlashtirishga yordam beradi. Masalan, korxonaga xom ashyolarni, tayyor mahsulotlarni, yoki ishlab chiqarish jarayonidagi boshqa zaruriy komponentlarni sotib olish uchun bank kreditlarini olish orqali o'z operatsiyalarini samaradorlik bilan amalga oshirish imkoniga ega. Bank kreditlari, odatda, korxonalariga o'z faoliyatini moliyalashtirishda eng qulay variantlardan biri hisoblanadi.[14]

Shuningdek, korxonalar o'z faoliyatini kengaytirish uchun investorlardan mablag' jalb qilish imkoniyatiga ega. Investorlardan olingan mablag'lar, masalan, texnologik startaplar uchun muhim ahamiyatga ega, chunki ular o'z mahsulotlarini rivojlantirish, yangi texnologiyalarni joriy qilish va bozordagi raqobatbardoshligini oshirish uchun mablag'larning samarali manbai hisoblanadi. Investorlar, o'z navbatida, korxonalarining rivojlanishini kuzatish, ularning faoliyatidan foyda olish va bozordagi barqarorlikni ta'minlash uchun aloqada bo'lishni xohlashadi.

Investorlar bilan hamkorlik qilish, korxonalariga yangi strategik yo'nalishlarni tadqiq qilish, innovatsion loyihalarni amalga oshirish va moliyalashtirish manbalari bilan birgalikda yangi imkoniyatlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, korxonaning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi va bozordagi raqobatbardoshligini oshiradi.

2-jadval

Kichik biznes subyektlarining aylanma mablag'larning shakllantirish manbalarini afzalligi va salbiy jihatlari to'g'risida ma'lumot

№	Aylanma mablag'larni shakllantirish manbalari	Ijobiy jihati	Salbiy jihati	Korxonalar uchun tavsiyamiz
1	Bank kreditlari	Mablag'larni tez va oson olish imkoni mavjud	<ul style="list-style-type: none"> Foiz to'lovlari va kreditni qaytarish majburiyati. Mablag'larni olishda hujjatlarning ko'pligi. 	Olinayotgan kredit korxonada daromadidan 30-40 foiz oshmasligi kerak.
2	Investorlarni jalb etish	<ul style="list-style-type: none"> Moliyaviy resurslarning ko'paytirilishi. Investorlardan maslahat va tajriba olish imkoni. 	<ul style="list-style-type: none"> Korxonada boshqaruvida investorlarning ishtirok etishi. Foydani bo'lishish majburiyati. 	Investorlardan olingan mablag'larning miqdori, korxonada faoliyatining umumiy moliyaviy holatining 25-30% dan oshmasligi kerak.
3	Naqd pul kirimlari	<ul style="list-style-type: none"> Mablag'larning doimiy va barqaror kelishi. Korxonada faoliyatini moliyalashtirish uchun asosiy manba. 	<ul style="list-style-type: none"> Mahsulotlarga bo'lgan talabning o'zgarishiga bog'liq. Naqd pul kirimlarining kutilmagan kamayishi. 	Naqd pul kirimlari doimiy va barqaror bo'lishi kerak.
4	Taqsimlanmagan foyda	<ul style="list-style-type: none"> Mablag'larning o'zini moliyalashtirish imkoniyati. Boshqa manbalarga murojaat qilish zarurati yo'q. 	<ul style="list-style-type: none"> Foydani qayta investitsiya qilish majburiyati. Dolzarb loyihalar uchun mablag'lar yetishmasligi. 	Foydaning 50% dan ko'pini qayta investitsiya qilishdan qochish kerak, chunki bu likvidlikni kamaytiradi.
5	Kassa va naqd pul zaxiralari	<ul style="list-style-type: none"> Tezkor likvidlik va faoliyatni davom ettirish imkoni. Har qanday holatda mablag'larga ega bo'lish. 	<ul style="list-style-type: none"> Naqd pul zaxiralari jadal rivojlanishni cheklash imkoni. Jadal investitsiyalar uchun zaxiralarning kamligi. 	Kassadagi naqd pullar umumiy aktivlarning 10-20% ichida saqlanishi kerak. Bu korxonaning tezkor likvidligini ta'minlaydi.
6	Debitorlik qarzlari	<ul style="list-style-type: none"> Mahsulot va xizmatlarning qarzga sotilishi orqali kirim olish. Moliyaviy resurslarning kengaytirilishi. 	<ul style="list-style-type: none"> Debitorlik qarzlarni qaytarishda muammolar. Mablag'larning kechiktirilishi yoki yo'qolishi. 	Debitor qarzlari umumiy aktivlarning 15-20% dan oshmasligi kerak.
7	Texnik va moliyaviy lizing	<ul style="list-style-type: none"> Texnika va uskunalarni sotib olishdan ko'ra arzonroq. Lizing shartnomalari orqali malakali uskunalardan foydalanish. 	<ul style="list-style-type: none"> Uzoq muddatda qo'shiladigan xarajatlar. Lizing shartlarini buzishdagi muammolar. 	Lizing shartnomalarida, umumiy xarajatlarning 20-30% dan ko'pini tashkil etmasligi kerak.

Ushbu manbalarning har biri kichik biznes subyektlarining moliyaviy faoliyatini samarali amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi, ammo ularning afzalliklari va kamchiliklarini hisobga olish zarur. Korxonada aylanma mablag'larni shakllantirishda yuqoridagi tavsiyalarga amal qilish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy rivojlanishga erishishda yordam beradi. Bundan tashqari, har qanday qaror qabul qilishda moliyaviy tahlil va strategik rejalashtirishni hisobga olish kerak.

Aylanma mablag'larni shakllantirishda an'anaviy usullardan tashqari bir nechta zamonaviy usullari ham mavjud. Aylanma mablag'larni shakllantirishda zamonaviy usullar korxonalarining samaradorligini oshirish va moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bularning biri — moliyaviy texnologiyalar (FinTech) orqali raqamli transformatsiyani joriy qilish, bu pul oqimini monitoring qilish va debitorlik qarzlarni boshqarishni yengillatadi. Elektron to'lov tizimlari, misol uchun PayPal va Stripe, tezkor va xavfsiz to'lovlarni ta'minlaydi.[1]

Avtomatlashtirish ham muhim; bu uchun Enterprise Resource Planning (ERP) tizimlaridan foydalanish va buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish xato ehtimolini kamaytiradi. Moliyaviy prognozlash va analizda mashina o'rganish algoritmlaridan foydalanish, kelajakdagi pul oqimini aniqlashda samarali bo'ladi. Buzilish tahlili va KPI (kalit ko'rsatkichlar) usullari moliyaviy holatni real vaqtda kuzatish imkonini beradi. Mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish (CRM) sistemalari mijozlar haqida ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilishni yengillashtiradi, bu ularning ehtiyojlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Moliyaviy ma'lumotlarni oldindan ko'rish, interaktiv grafiklar va muddatlar tahlili orqali qaror qabul qilish jarayonini oddiylashtiradi.

Kraudfanding — loyihalar, mahsulotlar yoki xizmatlarni moliyalashtirish uchun foydalanuvchilardan kichik summada mablag' yig'ish usuli. U aylanma mablag'larni shakllantirishda zamonaviy vositalardan biri hisoblanadi. Birinchidan, kraudfanding kichik investorlarga loyihalarda ishtirok etish imkonini beradi, bu esa ularga o'z mablag'larini kichik miqdorlarda investitsiya qilish imkoniyati yaratadi. Ikkinchidan, kraudfanding platformada potensial mijozlardan qiziqish va talabni aniqlash imkonini beradi, shunga yuqoridan moliyalashtirishdan oldin mahsulotni sinovdan o'tkazish imkoni paydo bo'ladi. Tashkilotlar uchun, kraudfanding jarayonini soddalashtiradi va investorlar bilan aloqa o'rnatishni yolg'izlashtiradi. Shuningdek, ijtimoiy muammolarni hal qilishga yordam berishi mumkin, chunki loyihalar jamoatchilikning qiziqishlari va ehtiyojlariga javob beradi. Bundan tashqari, kraudfanding loyihaning marketingini olib borish va brendingini rivojlantirish uchun ham samarali vosita bo'lishi mumkin. [13]

Aylanma mablag'larni eng samarali manbalardan shakllantirilgandan so'ng ulardan samarali foydalanish korxonaning moliyaviy holatini yaxshilash va faoliyatini optimallashtirish uchun muhimdir. Bu maqsadga erishish uchun bir necha asosiy yo'nalishlarni inobatga olish kerak.

Birinchidan, mablag'larning samarali taqsimlanishi muhim. Ushbu jarayonda, korxonaning har bir bo'limiga zaruriy mablag'larni aniq miqdorda va vaqtda taqsimlash nazarda tutiladi. Budjetlash va resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlash uchun har bir ishlab chiqarish bo'limi uchun budjetlarni belgilash kerak. Korxonada faoliyatining har bir yo'nalishi bo'yicha daromad va xarajatlarni tahlil qilish, qaysi sohalarda investitsiyalarni ko'paytirish yoki kamaytirish kerakligini aniqlashga yordam beradi. Shuningdek, aylanma

mablag'larning to'g'ri taqsimlanishi korxonada likvidligini ta'minlash, ya'ni har qanday vaqtda to'lovlarni amalga oshirish imkoniyatini yaratadi.

Ikkinchidan, tashkiliy strukturani optimallashtirish muhimdir. Korxonada faoliyatini samarali amalga oshirish va resurslarni to'g'ri taqsimlash uchun tashkiliy strukturani qayta ko'rib chiqish kerak. Bunda, vazifalarni aniq belgilash va mansabdor shaxslarning mas'uliyatlarini o'zgartirish muhim. Xodimlar o'rtasida samarali aloqa o'rnatish, ma'lumotlarning to'g'ri va tez tarqalishini ta'minlash, qaror qabul qilish jarayonining samaradorligini oshiradi. Xodimlarning malakasini oshirish uchun treninglar tashkil qilish korxonada faoliyatida samaradorlikni oshirishga yordam beradi.

Uchinchidan, texnologiyalarni joriy etish korxonada faoliyati samaradorligini oshiradi va raqobatbardoshligini oshirish uchun muhimdir. Ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, ish samaradorligini oshirish va xato ehtimolini kamaytiradi. Yangi texnologiyalarni joriy etish mahsulot sifati va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga yordam beradi. Texnologiyalarga sarflanayotgan mablag'larning samaradorligini tahlil qilish, maqsadli investitsiyalar orqali texnologik rivojlanishni ta'minlash va korxonada faoliyatini optimallashtirish uchun muhimdir.

Yuqoridagilarni biz "Uychi suv qurilish" MChJ korxonasi misolida ko'rib chiqamiz.

3-jadval

"Uychi suv qurilish" MChJ kichik korxonasi 01.01.2024 yil holatiga aylanma mablag'lari tarkibi. (ming so'm birlikda)

№	Ko'rsatkich nomi	Hisobot davri boshiga qoldiq	Hisobot davri oxiriga qoldiq	Jami aktivlardagi ulushi (foizda)
1	Tovar moddiy zaxiralar	541 733.00	129 835.00	12.1 %
2	Pul mablag'lari va ekvivalentlari	0.00	0.00	0.0%
3	Debitorlik qarzlari	133 224.00	455 527.00	42.4 %
4	Qisqa muddatli moliyaviy investitsiyalar	0.00	0.00	0.0%
5	Jami joriy aktivlar	654 957.00	585 362.00	54.5 %
	Jami aktivlar	1 182 853.00	1 072 995.00	100%
6	Uzoq muddatli majburiyatlar	442 530.00	309 850.00	
7	Joriy kreditorlik qarzlari	55 441.00	164 991.00	
8	Jami joriy majburiyatlar	497 971.00	474 841.00	
	Aylanma mablag'lar miqdori (5 satr-8 satr)	156 986.00	110 521.00	

Manba: "Uychi suv qurilish" MChJ kichik korxonasi 01.01.2024-yil holatiga moliyaviy hisoboti F-1

Korxonada aylanma mablag'larini tahlil qilish jadvaliga asoslanganda, joriy aktivlar miqdori 585,362.00 ming so'm, joriy majburiyatlar miqdori esa 474,841.00 ming so'mni tashkil

etadi. Joriy aktivlar orasida tovar moddiy zaxiralari 129,835.00 ming so‘m, debitorlik qarzlari 455,527.00 ming so‘m, pul mablag‘lari va ekvivalentlari 0.00 so‘m, qisqa muddatli moliyaviy investitsiyalar esa 0.00 so‘m. Ushbu ma‘lumotlarga asosan, aylanma mablag‘lar miqdori 110,521.00 ming so‘mni tashkil etadi, bu joriy aktivlardan joriy majburiyatlarni ayirib olinganda olinadi. Tahlil natijalari shundan iboratki, aylanma mablag‘lar ijobiy miqdorda bo‘lib, bu korxonada likvidlik borligini va joriy majburiyatlarni ado etish uchun yetarli aktivlar mavjudligini ko‘rsatadi. Joriy aktivlar joriy majburiyatlardan ko‘proq ekanligi, korxonada o‘z majburiyatlarini ado etish uchun yetarli mablag‘larga ega ekanligini anglatadi. Bundan tashqari, debitorlik qarzlarning yuqori miqdori mijozlardan olingan qarzlarning ko‘pligini ko‘rsatadi, bu korxonada uchun likvidlikni ta‘minlash maqsadida majburiyatlarning o‘z vaqtida to‘lanishini talab qiladi.

Aylanma mablag‘larning **aylanish koeffitsiyentini aniqlash uchun** joriy aktivlar va joriy majburiyatlar o‘rtasidagi nisbatni olamiz.

$$\text{Aylanish koeffitsiyenti} = \frac{\text{Joriy aktivlar}}{\text{Joriy majburiyatlar}} = \frac{585\,362,00}{474\,841,00} \approx 1,23$$

Demak korxonada aylanma mablag‘larining aylanish koeffitsiyenti 1.23. Bu korxonada joriy aktivlarini joriy majburiyatlariga nisbatan 1.23 marta aylantira olishini ko‘rsatadi. Aylanish tezligi 1 dan yuqori bo‘lsa, bu korxonada likvidlik bilan bog‘liq muammolarga duch kelmasligi va majburiyatlarni o‘z vaqtida ado etish imkonini borligini anglatadi. Aylanish tezligining yuqori bo‘lishi korxonada uchun ijobiy ko‘rsatkich hisoblanadi, chunki bu majburiyatlarni ado etishda yetarli aktivlar mavjudligini ko‘rsatadi.

Korxonada aylanma mablag‘lari bo‘yicha salbiy jihatlar shundan iboratki, debitorlik qarzlari miqdori 455,527.00 ming so‘mni tashkil etadi, bu esa mijozlardan olingan qarzlarning yuqori ko‘pligini ko‘rsatadi. Agar mijozlar o‘z qarzlarni o‘z vaqtida to‘lamasa, bu korxonada uchun moliyaviy muammolarni keltirib chiqarishi ehtimol. Shuningdek, korxonada pul mablag‘lari va ekvivalentlari 0.00 so‘m, ya‘ni joriy majburiyatlarni to‘lash uchun juda kam imkoniyat mavjud. Naqd pulning yo‘qligi likvidlikni muammolashtirishi mumkin. Joriy kreditorlik qarzlari 164,991.00 ming so‘m bo‘lib, agar o‘z vaqtida to‘lanmasa, bu korxonada uchun moliyaviy yukni oshirishi va likvidlik muammolarini keltirib chiqarishi ehtimol. Bundan tashqari, aylanma mablag‘lar miqdori 110,521.00 ming so‘m bo‘lsa-da, aktivlarning aylanish tezligi past bo‘lsa, likvidlik muammolari yuzaga kelishi mumkin. Ushbu omillar korxonadagi likvidlikni muammolashtirishi va moliyaviy barqarorlikka salbiy ta‘sir o‘tkazishi mumkin. Korxonada ushbu muammolarni hal qilish uchun debitorlarning to‘lovlarini nazorat qilish va pul mablag‘larini oshirishga e‘tibor berish kerak.

Yuqoridagi ma‘lumotlar va tahlil natijalaridan shuni aytishimiz mumkinki, korxonada aylanma mablag‘laridan samarali foydalanmayapti. Bunga sabab, aylanma mablag‘lar miqdori 110,521.00 ming so‘m bo‘lib, u joriy majburiyatlarni to‘lash uchun yetarli bo‘lsa-da, bu holat likvidlikni ta‘minlashda muammolarni keltirib chiqaradi. Aylanish koeffitsiyenti 1.23 bo‘lib, bu ijobiy ko‘rsatkich hisoblanadi, chunki u aktivlar majburiyatlarga nisbatan yetarli ekanini ko‘rsatadi. Biroq, korxonada naqd pulning yo‘qligi likvidlikda jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. Naqd pulning mavjud emasligi, joriy majburiyatlarni ado etishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.

Debitorlik qarzlari miqdori 455,527.00 ming so‘mni tashkil etadi, bu esa mijozlardan to‘lovlarning kechikishiga olib kelishi mumkin. Agar mijozlar o‘z qarzlarni vaqtli to‘lamasa, bu

holat korxonaga pul oqimini pasayishiga va iqtisodiy qiyinchiliklarga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli, korxonaga debitorlik qarzlari tezroq yig'ish va naqd pulni oshirish uchun samarali choralar ko'rish kerak. Bundan tashqari, debitor qarzdorliklarning jami aktivlardagi ulushi 42.4 foizni tashkil etmoqda. 2-jadvaldagi debitor qarzdorlik uchun berilgan tavsiyamizga ko'ra debitor qarzdorlik miqdorini aktivlarning 15-20 foizidan oshirmaslikni tavsiya qilgan edik. Bu debitor qarzdorliklarni samarali boshqarishda muammolar borligidan dalolat beradi. Mazkur holat korxonaga pul oqimini pasaytiradi va likvidlikda muammolar yuzaga keltiradi. Bunda aktivlar va majburiyatlarning samarali boshqarilishi uchun ichki jarayonlarni optimallashtirish muhim. Ushbu choralar korxonaga likvidligini yaxshilashda va aylanma mablag'laridan samarali foydalanishda yordam beradi.

Yuqorida olib borilgan tahlil va muhokamalarga asosan biz kichik biznes subyektlariga ularning aylanma mablag'larini shakllantirish va undan samarali foydalanish bo'yicha quyidagi taklif va tavsiyalarni ishlab chiqdik:

- **Moliyaviy monitoringni o'rnatish:** Korxonaga moliyaviy ko'rsatkichlarini muntazam kuzatib borishi kerak. Debitorlik qarzlari, naqd pul kirimlari va chiqimlarini tahlil qilish, pul oqimini nazorat qilish uchun avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy qilish tavsiya etiladi.
- **Budjetlash va moliyaviy rejalashtirish:** Korxonalar o'z faoliyatini samarali amalga oshirish uchun moliyaviy rejalar tuzishi va mablag'larni to'g'ri taqsimlashi kerak. Budjetlash orqali har bir bo'lim uchun alohida mablag' ajratish, resurslarni samarali taqsimlashga yordam beradi.
- **Debitorlik qarzlari boshqarish:** Debitorlik qarzlari samarali boshqarish uchun mijozlar bilan to'lov muddatlarini aniq belgilash va to'lovlarni o'z vaqtida yig'ish tizimini joriy qilish tavsiya etiladi. To'lovlarni nazorat qilish uchun avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalanish mumkin.
- **Moliyaviy manbalarni diversifikatsiyalash:** Aylanma mablag'larni shakllantirish uchun bank kreditlari, investorlardan mablag' jalb qilish va kraudfanding kabi moliyaviy manbalardan foydalanishni kengaytirish kerak. Bu, moliyaviy resurslarning yetarilishini ta'minlashga yordam beradi.
- **Zamonaviy moliyaviy texnologiyalardan foydalanish:** Moliyaviy operatsiyalarni avtomatlashtirish, elektron to'lov tizimlarini joriy qilish, moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilishda zamonaviy dasturiy ta'mingdan foydalanish tavsiya etiladi. Bu, operatsiyalarni tez va samarali o'tkazish imkonini beradi.
- **Ta'lim va treninglar:** Xodimlarning moliyaviy bilimlarini oshirish maqsadida treninglar tashkil qilish kerak. Bu, korxonaga faoliyatida samaradorlikni oshirishga yordam beradi.
- **Tashkiliy strukturani optimallashtirish:** Korxonaga ichki jarayonlarni optimallashtirish, vazifalarni aniq belgilash va mas'uliyatlarni taqsimlash orqali aylanma mablag'larni samarali boshqarish imkonini yaratadi.
- **Savdo shartnomalari va shartlarini qayta ko'rib chiqish:** Mijozlar bilan savdo shartnomalarida to'lov muddatlarini belgilash, tovarlarning qaytarilishini minimallashtirish va shunga mos ravishda shartlarni takomillashtirish kerak.

- **Ijtimoiy masalalarga e'tibor:** Kichik biznes subyektlari ijtimoiy mas'uliyatni hisobga olib, mahalliy jamiyatni qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan loyihalarni amalga oshirishlari kerak.

Bundan tashqari kichik biznes subyektlariga aylanma mablag'larni shakllantirishda yangi yo'nalish va imkoniyatlarni ochish maqsadida quyidagi takliflarni bildiramiz:

- **Moliyaviy tekshirish dasturlari:** Korxonalar o'z moliyaviy rejalarini sinab ko'rish uchun tekshiruvchi dasturlaridan foydalanishlari mumkin. Bu dasturlar foiz stavkalarini, bozor sharoitlarini va debitorlik qarzlarni hisobga olgan holda, turli rejalarini bajarish imkonini beradi.
- **Ijtimoiy media platformada kraudfanding:** Ijtimoiy media platformalarini kraudfanding manbai sifatida foydalanish, kichik bizneslarga yangi mijozlar va investorlarni jalb qilish imkonini beradi. Mahalliy jamoat bilan aloqa o'rnatish uchun ijtimoiy media faoliyatini faollashtirish muhim.
- **Moliyaviy ma'lumotlar tahlili uchun AI:** Moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish va bashoratlash uchun sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish. AI algoritmlari, pul oqimlari va debitorlik qarzlari bo'yicha to'g'ri bashoratlar berishda yordam beradi.
- **Mobil moliyalashtirish platformalari:** Mobil qurilmalar uchun maxsus moliyaviy platformalar ishlab chiqish, kichik bizneslarga tez va oson moliyalashtirishni ta'minlashga yordam beradi. Mobil to'lovlar va moliyaviy operatsiyalarni avtomatlashtirish, operatsiyalarning samaradorligini oshiradi.
- **Ijtimoiy mas'uliyatni hisobga olish:** Korxonalar ijtimoiy mas'uliyatni moliyaviy strategiyalariga integratsiya qilishlari kerak. Mahalliy jamiyatga yordam berish, joriy loyihalarni moliyalashtirishda ijtimoiy natijalarni hisobga olish, mijozlar va investorlarni jalb qilishda muhim bo'lishi mumkin.
- **Raqobatbardoshlikni oshirish uchun hamjihatlik:** Kichik bizneslar orasida hamjihatlikni rivojlantirish, resurslarni birgalikda ishlatish va moliyaviy manbalarni optimallashtirish imkonini beradi. Bu, aylanma mablag'larni shakllantirishda samaradorlikni oshirishga yordam beradi.
- **Pul o'tkazmalari uchun maxsus platformalar:** Mahalliy bozorda pul o'tkazmalari uchun maxsus platforma yaratish, kichik bizneslarga tez va arzon moliyaviy xizmatlarni taklif etishni ta'minlaydi. Bu, ularning aylanma mablag'larini samarali boshqarishda yordam beradi.
- **Texnologik tayyorlash markazlari bilan hamkorlik:** Texnologik tayyorlash markazlari bilan hamkorlik qilib, kichik bizneslar innovatsion moliyaviy qarorlarni ishlab chiqish va joriy qilishlari mumkin. Bu, aylanma mablag'larni shakllantirishda yangi imkoniyatlarni yaratishi mumkin.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, O'zbekistondagi kichik biznes mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi sifatida, ish o'rinlari yaratish, mahalliy mahsulotlarni ishlab chiqarish va iqtisodiy rivojlanishga katta hissa qo'shadi. Tadqiqotda kichik biznesning aylanma mablag'larini shakllantirishdagi muammolar, moliyaviy manbalarning yetarliligi, debitorlik qarzlari va naqd pul resurslarini boshqarish kabi asosiy masalalarga e'tibor qaratildi. Zamonaviy moliyaviy texnologiyalar va kraudfandingning ahamiyati tahlil qilindi. Maqolada keltirilgan tavsiyalar, jumladan, moliyaviy monitoringni joriy qilish, budjetlash, debitorlik qarzlarni samarali boshqarish, zamonaviy moliyaviy texnologiyalardan foydalanish va ijtimoiy

mas'uliyatni hisobga olish, kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini oshirish va aylanma mablag'lardan samarali foydalanishga yordam beradi. Shuningdek, yangi takliflar, jumladan, moliyaviy simulyatsiya dasturlari, ijtimoiy media platformalarda kraudfanding, sun'iy intellektdan foydalanish, mobil moliyalashtirish platformalari, kooperatsiya va texnologik inkubatorlar bilan hamkorlik, kichik bizneslarga yangi imkoniyatlar yaratishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqotning natijalari, kichik biznes subyektlarining aylanma mablag'larni shakllantirish va moliyaviy faoliyatlarni samarali amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'lishi kerak. Bundan tashqari, tadqiqot natijalari, olib borilgan tahlillar va tavsiyalar, kichik biznesning rivojlanishini ta'minlash va iqtisodiy barqarorlikni saqlash uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqishda yordam beradi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Alkaisi T. Sovremennie istochniki formirovaniya kapitala v sfere malogo biznesa. // Studencheskiy vestnik. 2022.. № 5-4 (197). S. 36-37.
2. Abbasova O. M. Sovershenstvovanie razvitiya predpriyatiy malogo biznesa // Vestnik Akademii znaniy. 2020. № 3 (38). S. 10–14.
3. Akramov E.A. Korxonalarining moliyaviy holati tahlili. - T.: Moliya, 2003. – B. 35-85.
4. Bikmetova Z. M. Osnovnie napravleniya obespecheniya finansovoy bezopasnosti predpriyatiya // Aktualnie voprosi sovremennoy ekonomiki. 2019. № 6 (1). S. 363-370.
5. Burxanov A.U., Hamdamov O.N. "Moliyaviy menejment". Darslik. -Toshkent : Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2020y.
6. Voxobov A., Ibroximov A., Ishonqulov N., "Moliyaviy va boshqaruv taxlili". – Toshkent: "Sharq" Nashriyot – matbaa AK, 2005y.
7. Garaev I.I. Osobennosti upravleniya osnovnim kapitalom predpriyatiya. Modern Science.2021. № 1-2. S. 41-42.
8. Maxmudov E.X., "Korxonalar iqtisodiyoti". – Toshkent: "O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti", 2004 y.
9. Orexov S.A. Upravlenie osnovnim kapitalom predpriyatiya. Molodej i nauka. 2016. № 4.S. 156.
10. Parshin A.B. Finansovie instrumenti upravleniya osnovnim kapitalom predpriyatiya i osobennosti ix primeneniya v RF. A. B. Parshin, O.A. Okorokova. The Scientific Heritage. 2021. № 66-3 (66). S. 12-15.
11. Pardaev M.Q., Isroilov B.I. Moliyaviy tahlil: (Uslubiy ko'rgazmalar va tavsiyalar). - T.: Iqtisodiyot va huquq dunyosi, 2019. – B. 197.
12. Padachi K.,International Review of business research papers, 2006–citeseer. Vo.2 No. 2. October 2006, Pp. 45 -58. "Trends in Working Capital Management and its Impact on Firms' Performance: An Analysis of Mauritian Small Manufacturing Firms.
13. Razinkov P.I., Maksimova A.D. Klyuchevie napravleniya effektivnogo upravleniya kapitalom predpriyatiya. "Theoria: pedagogika, ekonomika, pravo". 2021. № 4(5). S. 135-141.
14. Qo'chqarov B.X., "Kichik biznes subyektlarida aylanma mablag'larni boshqarishda moliyaviy rejalashtirishning ahamiyati". – Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi,2025-1/2, Xiva 2025y.
15. Qosimov X.Q., Aslanova D.X., Ergashev R.E., "Korxonalar iqtisodiyoti" o'quv qo'llanma. Samarqand, SamDU nashri 2008y.
16. Qo'chqarov B.X., "Korxonalar kapitalini samarali boshqarishning asosiy yo'nalishlari". Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 4(8), sep.2024. 224-232b.

17. Kuchkarov B.X., Innovative approaches to managing working capital of small business entities in the conditions of the economy of Uzbekistan. American Journal of Economics and Business Management. Vo:7 Issue:10, ISSN:2576-5973, <https://doi.org/10.31150/ajebm.v7i10.2996>
18. Kuchkarov B.X., Methods of forming and effectively managing working capital for small business entities in the context of the new Uzbekistan economy. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance (CAJITMF) Vo:06 Issue:01/January 2025, ISSN:2660-454X, <https://doi.org/10.17605/cajtmf.v6i1.832>
19. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti xuzuridagi statistika agentligi ma’lumotlari. <https://stat.uz/uz/>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).